

Kirkelig medvirkning i forbindelse med askespredning Gjennomgang av høringsuttalelsene

Bakgrunn

Som følge av endringer i gravferdsloven, der bestemmelsene når det gjelder spørsmålet om kirkelig medvirkning i forbindelse askespredning, er tatt ut av loven, må det gjøres endringer i Alminnelige bestemmelser i Ordning for gravferd, som i pkt. 6 henviser til gravferdsloven § 9 sjettede ledd og § 20 annet ledd.

Kirkerådet utarbeidet et høringsnotat om eventuell kirkelig medvirkning ved gravferd når denne skulle avsluttes med askespredning, som ble sendt ut til en del kirkelige organer 25. oktober 2011. I notatet ble det pekt på noen problemstillinger og momenter som har vært tatt opp i ulike sammenhenger i Den norske kirke når det gjelder gravferdsordningen og medvirkning ved askespredning.

Høringsinstansene ble bedt om å komme med innspill til følgende spørsmål:

1. Er det teologiske grunner som gjør kirkelig medvirkning ved askespredning vanskelig/umulig?
2. Er det legitimt å skille mellom kirkelig medvirkning ved selve gravferden - men si nei ved spredningen?
3. Skal medvirkning ved slik gravferd være opp til den enkelte prest? Skal man kunne reservere seg?
4. Hvis en mener at det ikke er tilstrekkelig teologiske momenter imot askespredning, bør det da lages en liturgi som kan benyttes ved selve askespredning?

Videre ble høringsinstansene bedt om å gi synspunkter på hvordan en eventuell bestemmelse om dette burde uttrykkes i Ordning for gravferd - Alminnelige bestemmelser pkt. 6 tredje ledd.

Høringsinstansene

Notatet ble sendt ut til bispedømmerådene, inkl. biskopene, de teologiske fakultetene og sentrale arbeidsgiver- og arbeidstaker organisasjoner, samt enkelte andre som har bedt om å få notatet. Til sammen vel 20 instanser.

Det var relativt kort frist og enkelte har derfor ikke funnet anledning til å uttale seg, noen har ikke fått forelagt sin uttalelse for rådet eller styret, eller har nevnt andre grunner for ikke å avgi en uttalelse.

Enkelte har ikke funnet å ville avgi noen uttalelse. Oslo bispedømmeråd mener saken burde vært forelagt bispemøtet for en læremessig uttalelse før den ble sendt ut på høring. Videre finner administrasjonen det heller ikke riktig å avgi en uttalelse når det valgte rådet ikke har fått behandlet saken.

Borg bispedømmeråd har ikke fått drøftet saken pga. den korte høringsfristen, og det er derfor Borg biskop som har avgitt egen uttalelse. Hamar bispedømmeråd og Hamar biskop peker også på den korte høringsfristen, og at "høringsnotatet gir en lite systematisk gjennomgang av spørsmålet.»

Generelle merknader

Det var innen 31. november kommet inn 16 uttalelser. 7 fra bispedømmerådene og/eller biskopene: Borg biskop, Hamar bispedømmeråd og biskop, Tunsberg bispedømmeråd og biskop, Agder og Telemark bispedømmeråd og biskop, Stavanger bispedømmeråd, Bjørgvin biskop, Møre biskop og bispedømmeråd og biskop og Nord-Hålogaland biskop, Det teologiske Menighetsfakultet, Det teologiske fakultet, KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon, Presteforeningen, Fagforbundet, Det Norske Diakonforbund, Norsk forening for kirkegårdskultur, Virke – Gravferd (tidl. Begravelsesbyråenes forening - Norge).

Høringsuttalelsene gir i hovedsak uttrykk for to syn på kirkelig medvirkning ved gravferd når den skal avsluttes med askespredning. Begrunnelsene er teologisk fundert, men en vektlegger også andre momenter av sjelesørgerisk, historisk og kulturell art.

- a) Noen få høringsinstanser, Stavanger bispedømmeråd og biskop, Bjørgvin biskop og Møre biskop og bispedømmeråd, ønsker ikke at det skal åpnes for askespredning ved kirkelig gravferd og anfører i hovedsak teologiske synspunkter for dette, men også sjelesørgeriske.
- b) De øvrige høringsinstansene finner ikke avgjørende teologisk grunner som umuliggjør kirkelig medvirkning ved askespredning, og mener kirken bør kunne åpne for dette.

Nedenfor gjengis hovedmomentene i de enkelte høringsuttalelsene til de 4 spørsmålene. Først de teologiske lærestedene, deretter bispedømmerådene, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene, og til sist andre organer.

Flere påpeker at jordbegravelse har vært ansett som den eneste legitime gravferdsskikk i det kristne Europa opp til vår tid, men at dette endret seg når kremasjon ble mer vanlig på slutten av 1800-tallet. Da kremasjon ble innført kom det sterke kirkelige protester.

Askespredning er et fenomen som kom til Norge på 1980-tallet. Frem til 1997 var det forbud mot askespredning, og selv om antallet fortsatt er beskjedent, har antall søknader til fylkesmennene økt i denne perioden. Kirkemøtet i 1994 hadde sterke innvendinger mot at det ble åpnet for askespredning.

MF uttaler at det verken i Sverige eller Danmark er noen prinsipiell reservasjon mot kirkelig medvirkning ved askespredning. Det finnes ikke noe eget ritual for askespredning eller urnenedsettelse, dette er i stor grad opp til den enkelte prest.

TF påpeker betydningen av kirkens medvirkning ved gravferd, og understreker at aktpågivenhet for avdødes ønsker og de etterlattes behov har bidratt til å styrke folkekirken i Norge. TF påpeker også at det har skjedd en utvikling som har skapt større mangfold enn tidligere gjennom ulike impulser, bruk av musikk, m.v.

Samtidig som flertallet velger individuelle gravsteder, foretrekker også en god del anonyme minnelunder, av hensyn til etterlatte, slik at de ikke må stelle graven.

Tunsberg biskop og Tunsberg bispedømmeråd gir innledningsvis uttrykk for at spørsmål knyttet til gravferd, kremasjon og askespredning berører følsomme områder i menneskers liv, og spør: «Hvordan kan vi ivareta den kristne tro og kristen gravferdstradisjon og samtidig imøtekomme og være lydhøre for ønskene som kommer fra kirkens egne medlemmer?»

KA peker på at over 90 % av de som dør i Norge får kirkelig gravferd, og «at den store oppslutningen gir grunn til refleksjon om kirkens rolle og betydning i møte med den brede folkekirkelige deltakelsen. Kirken bør i utgangspunktet møte alle som søker kirkens tjenester med respekt og åpenhet. Større trossmessig mangfold og større individualitet utfordrer imidlertid kirken til å gjennomtenke egen rolle, språk og involvering...»

Høringsinstansenes innspill til hovedspørsmålene i høringsnotatet

1. Er det teologiske grunner som gjør kirkelig medvirkning ved askespredning vanskelig/umulig?

MF uttaler: «Vi kan ikke se at det finnes tvingende teologiske grunner som gjør kirkelig medvirkning ved askespredning umulig. Det er likevel en rekke vesentlige hensyn som må ivaretas gjennom regelverk og den lokale kirkelige medvirkning.»

Videre uttaler MF at kirkens reserverte holdning overfor kremasjon og senere askespredning, «har vært begrunnet i forpliktelse til tradisjonen og til en tilsvarende tradisjonell bibelteologisk og systematisk avvisning.» MF mener det er grunn til å nyansere hvordan en skal forstå liturgien som uttrykk for kirkens offisielle tro. «Liturgier og riter uttrykker selvsagt kirken tro, men de er også til for at mennesker som «trer inn i dem» kan få uttrykke sin tro og sine livserfaringer – i et samspill med liturgiens forankring i åpenbaring og kirkelig tradisjon.» Derfor bør kirken som «utgangspunkt møte mennesker med åpenhet, all den stund de ber om kirkens medvirkning ved gravferd – så fremt det er Den norske kirkes ordning for gravferd som benyttes.»

MF peker på det kristne symbolspråket og kirkens syn på livet, døden og oppstandelsen som grunnleggende, men at kirken for lengst har anerkjent moderne kremasjonsskikker, og selv om de ikke symbolsk fremstår som like tydelige som ved jordbegravelser, utelukker de ikke kirkens lære om livet, døden og oppstandelsen.

MF mener derfor at det er vanskelig å se at askespredning «i og for seg bryter mer fundamentalt med kristen gravferdstradisjon enn det kremasjon og urnenedsettelse gjør.»

Det teologiske fakultet framhever at «de ulike spørsmål som reises i forbindelse med håndtering av grav og gravferd normalt bør løses ved å ta hensyn til de impliserte parter og ivareta den verdighet som tradisjonelt har vært håndhevet i tradisjonell gravskikk. Det er vanskelig å se at spesifikke teologiske spørsmål kommer til forhandling i møte med norsk gravskikk. Det eneste tema som kunne anses for å være aktuelt, ble i hovedsak drøftet i forbindelse med innføringen av kremasjon i slutten av det 19. århundre, nemlig spørsmålet om legemets oppstandelse.»

TF «ser ingen grunn til å ta denne diskusjonen opp på nytt. Kremasjon er innført og hører til normal gravferdspraksis i kirke og samfunn», og uttaler videre at «kremasjonen ikke har betydning for troen på legemets oppstandelse. Oppstandelsens tro er ikke forankret i at det finnes tilgjengelige rester av avdøde. Troen på legemets oppstandelse er en tro på Gud som gir liv.»

TF avslutter sin uttalelse med å si: «Etter fakultetets oppfatning medfører dette at kirken gjør vel i ikke å stille seg avvisende til at etterlatte ønsker å benytte den adgang som lovgivningen

nå åpner til å spre aske etter avdødes eller egne ønsker. Kirken bør ikke avvise adgang til gravferd etter normal ordning, dersom de etterlatte ønsker å foreta askespredning etterpå. Tvert imot ville det etter fakultetets oppfatning være klokt om det også utformes et ritual som kan bistå de etterlatte i å foreta en slik handling på en verdig måte. Samtidig er det naturlig at den enkelte prest frivillig medvirker til slike handlinger. Det er vanskelig å forestille seg at dette innføres som embetsplikt, blant annet av kapasitetshensyn.» (Gjelder delvis spørsmål 2, 3 og 4)

Borg biskop uttaler:

Svar: Kristen oppstandelsestro innebærer at den allmektige Gud skal nyskape menneskets kropp i en skaperakt som ikke kan forstås gjennom menneskelige forestillinger knyttet til den nåværende verden. Hvor menneskekroppen eller dens "partikler" er lokalisert fysisk, eller hvilken tilstand menneskekroppen befinner seg i, setter ikke grenser for den skapermakt som står bak "de dødes oppstandelse". Hvordan menneskekroppen behandles etter døden, er følgelig ikke avgjørende i teologisk (dogmatisk) henseende.

Videre uttaler Borg biskop: «Det finnes således ingen holdbar teologisk begrunnelse som påbyr jordbegravelse og forbyr kremasjon, eller omvendt.

Hvordan asken blir plassert i den fysiske natur etter kremasjon – i en grav eller ved spredning – kan heller ikke med rimelighet gjøres til et teologisk (dogmatisk) spørsmål. Vår konklusjon er dermed at det ikke foreligger avgjørende teologiske grunner som umuliggjør kirkelig medvirkning ved askespredning.»

Hamar mener «kirken svikter sitt oppdrag dersom vi nekter mennesker en kristen gravferd, når de ber om det. Vi kan ikke granske menneskers motiv eller tro, før vi forretter gravferd for de nærmeste, men vi kan sikre at evangeliet får lyde ved gravferden. Det eneste vilkår vi kan stille for å forrette gravferd, er at gravferden forrettes etter Den norske kirkes ordning...»

Videre uttaler Hamar bispedømmeråd og biskop at «kirkens tro på at Gud en dag vil gjøre alle ting nye, gir forvisning om at den Gud som skapte «av ingenting» (ex nihilo) i opphavet, også vil gjøre det igjen. Troen på at de døde skal stå opp, forutsetter ikke at de døde må hvile i vigslet jord, eller at deres kropp er hele da de ble lagt i jorden... Det er fullt mulig å stå for et kristent syn på oppstandelsen, selv om en ønsker askespredning. Men vi vil av flere grunner ikke tilrå at dette blir normalordningen. Ikke minst, fordi menneskene trenger et sted som minner både om vår forgjengelighet og om vårt håp.»

Hamar bispedømmeråd og biskop uttaler videre at «Vi har stor sans for kirkegårdens dype symbolikk, og de mulighetene dette gir for tros og håpsformidling. Vi tror at dette står så sterkt, at askespredning ikke vil komme til å fortrenge det...»

Videre peker de også på sjelesørgeriske hensyn, og at det vil være vanskelig å praktisere en reservasjon uten å krenke eller mistenkeliggjøre de sørgende. Det kan være ulike grunner for ønsket om askespredning – avdødes ønske, at noen må stelle graven, tilknytning til spesielle steder – som gjerne kommer frem i samtale med presten, og da kan presten veilede dem om alternativer til askespredning.

Tunsberg bispedømmeråd og biskop uttaler at «når askespredningen er knyttet til en annen religiøs overbevisning er det ikke forenlig med kristen tro å medvirke.»

Agder bispedømmeråd og biskop «meiner at det ikkje føreligg teologiske hindringar for kyrkjeleg medverknad heile vegen ved gravferder som blir avslutta med kremasjon og oskespreiing. Den kristne skapartrua og oppstodetrua kan forkynnast både når lekamen blir lagt i jorda og når oske enten blir lagt i jorda eller spreidd.»

Stavanger bispedømmeråd og biskop uttaler: «Gravferd med oskespreiing bryt med den kristne skapartrua og oppstodetrua. Vår gravferdsordning må ikkje ta inn skikkar som kan undergrave trua på oppstoda. Oskespreiing kan kome til å styrkja ein religiøsitet som ser på denne handlinga som å venda «tilbake til altet». Dette er ikkje i samsvar med vår kristne tru. Vi viser her til protokollen frå Kyrkjemøtesak 11/1994 s.199ff.

Oskespreiing undergrev også vår tradisjon med å gravleggja i vigsle jord verna av særskilte føresegner for gravferd.»

Møre biskop og bispedømmeråd uttaler: «Oskespreiing let seg ikkje kombinere ved kyrkjeleg medverknad, verken ved gravferda eller sjølv spreinga. Vi meiner det må gå fram av lova at oskespreiing er ei såpass særskilt handling at det kan få konsekvensar for seremonien eller gravferdshandlinga.»

Bjørgvin biskops uttalelse ligger nær opp til uttalelsen fra Stavanger biskop og bispedømmeråd:

Gravferd med oskespreiing bryt med den kristne skapartrua og oppstodetrua. Vår gravferdsordning må ikkje ta inn skikkar som kan undergrava trua på oppstoda. Oskespreiing kan kome til å styrkja ein religiøsitet med panteistiske førestillingar som ser på denne handlinga som å venda ”tilbake til altet”. Dette er ikkje i samsvar med vår kristne tru på oppstoda av lekamen og det evige liv, eller med kyrkja sin tradisjon. Vi viser her til protokollen frå Kyrkjemøtesak 11/1994 s. 199ff.

Møre bispedømmeråd og biskop mener at det for mange pårørende er det sikkert «også uproblematisk for deira eigen del, å kombinere dette med ei kristen tru. Likevel meiner vi at kyrkja bør halde fast på det gamle gravferdsritualet med jordfesting, anten ved kistegrav eller ved nedsetting av urne, sidan dette også samstemmer best med kyrkja si lære om livet, døden og oppstoda.»

Møre viser til Apostolicum som gir uttrykk for en klar lineær forståelse av historien i motsetning til hinduistisk tankegods «der sjela vandrar frå den døde til ein ny kropp og såleis går inn i ein tidssyklus som ikkje tek slutt». De mener også at «oskespreiing ikkje vil på same måten underbygge bibeltekstane og bønene som vert nytta i ei kyrkjeleg gravfred.»

Nord-Hålogaland biskop uttaler at «det i prinsippet ikke er avgjørende teologiske grunner som umuliggjør kirkelig medvirkning ved askespredning. Ut fra luthersk teologi er det ingen prinsipiell forskjell på de vigslede kirkegårdene, og natur og kosmos ellers mht. Guds nærvær, jf. at Gud er allestedsnærværende i sitt skaperverk...

På pastoralteologisk grunnlag vil jeg imidlertid argumentere for at det er viktig å kunne knytte avdøde til et konkret sted...All erfaring viser at det er viktig for de pårørende å ha en grav å gå til i bearbeidelsen av sin sorg. Kulturelle forhold i Nord-Hålogaland tilsier at kirken ikke bør bidra til en praksis med askespredning. Kirkegården gir trygghet, og den styrker folks og steds identitet...»

KA peker på kirkens holdning til kremasjon og «finner det utfordrende hvis Den norske kirke skal legge til grunn en total avvisning av askespredning etter kremasjon, samtidig som en har en praksis med full aksept og tilrettelegging for urnegravlegging etter kremasjon. Det er vanskelig å argumentere for – og kommunisere – at disse to gravleggingsformene er så totalt ulike mht innhold og tolkning. Både gravlegging i urne etter kremasjon og askespredning bryter med tradisjonell kristen gravskikk. Det er også krevende å legge en slik avvisende holdning til grunn for kirken ordninger så lenge det ikke bygger på et grundigere arbeid med de teologiske spørsmålene som denne saken reiser.

KA vil i denne sammenheng peke på at det i flere land (bl.a. Storbritannia) utvikler seg gravskikker som kan forstås som en mellomting mellom nedsetting av urne og askespredning. Det har her utviklet seg en praksis bl.a. med askespredning på begrensede arealer innenfor kirkegården/gravplassen, f.eks. på en plen, i et plantefelt e.l. I lys av en slik praksis blir det enda mer krevende å skjelne teologisk og prinsipielt klart mellom askespredning i naturen og gravlegging av aske på kirkegård/gravplass.

KA vil på denne bakgrunn anbefale at bl.a. de teologiske spørsmålene som denne saken aktualiseres behandles grundigere av f.eks. Teologisk nemd eller Bispemøtet «...KA har merket seg at flere kirker som Den norske kirke samarbeider tett med har en langt mer åpen holdning til kirkelig medvirkning ved askespredning. Erfaringer fra disse kirkene bør inngå i et beslutningsgrunnlag for varige ordninger.»

Diakonforbundet «ser ingen teologiske grunner som gjør kirkelig medvirkning ved askespredning vanskelig».

Virke Gravferd «kan ikke se noen teologiske grunner som gjør kirkelig medvirkning ved askespredning vanskelig / umulig.... Vårt utgangspunkt er altså at askespredning ikke tilfører nye teologiske momenter i tillegg de som ble anført for kremasjon.»

En grav å gå til

Svært mange av høringsinstansene understreker betydningen av å ha en grav å gå til.

MF understreker betydningen av at vi har særskilte steder hvor de døde er, at det finnes egne gravlunder, som vigsles og der vi overlater den døde til Gud.

Flere påpeker at en vet ut fra sjelesorg og terapi at det for mange er viktig å ha et sted å gå til med sin sorg.

Tunsberg bispedømmeråd og biskop mener at «kirken bør legge til rette for andre gravferdsformer, slik som for eksempel minnelunder (navnede eller anonyme). Vi mener det er andre årsaker enn de rent teologiske som er problematisk ved askespredning. Et viktig moment er etterlattes behov for et konkret minnested. Det er svært viktig at de etterlatte er klar over at det etter askespredning ikke blir noe synlig minne på kirkegården...Kirken bør derfor ikke oppmuntre til en utvikling der askespredning blir mer vanlig.»

MF spør om en kanskje bør «finne egnede steder også i naturen som på sin måte er vigslet og bedt over...et sted hvor vi minnes om at et liv er vendt tilbake til Gud»

Presteforeningen uttaler

Siden askespredning i den alminnelige oppfatning lenge har vært knyttet til særlig hinduistisk tradisjon, er det forståelig at dette stadig forbindes med en panteistisk forestillingsverden i 1994. Det er imidlertid grunn til å følge høringsnotatet i virkelighetsbeskrivelsen når man peker på at folks motivasjon for å ønske askespredning i dag er langt mer sammensatte og ikke nødvendigvis begrunnet i en panteistisk innstilling. Om kirken på den andre siden setter seg i mot askespredning med henvisning til oppstandelsestroen, kunne det underbygge misforståtte oppfatninger om at Guds oppstandelsesmakt skulle være avhengig av hvilken forfatning våre jordiske levninger måtte være i, noe som ville være en svært problematisk oppfatning.

Det synes vanskelig å si at askespredning som fenomen, isolert sett må forbindes med en ikke-kristen oppfatning av liv og død. Det kan selvsagt tenkes at askespredning ønskes gjennomført sammen med et formulert ritual med klare panteistiske referanser. I så fall blir kirkelig deltakelse problematisk ut fra dette, og ikke ut fra askespredningen som fenomen isolert sett.

Det er ikke vanskelig å finne gode argumenter, blant annet sjelesørgeriske, for å anbefale andre løsninger enn askespredning. På den andre siden har vi i den kirkelige praksis ved gravferd liten praksis ellers for å nekte noen kirkelig gravferd med utgangspunkt i deres tro eller forestillingsverden dersom de faktisk ønsker en gravferd etter kirkens ritualer.

Vi ser dermed ikke sterke teologiske grunner for å avvise kirkelig medvirkning ved gravferd hvor asken i ettertid tenkes spredt så fremt man ønsker en gravferd etter Den norske kirkes ritualer. Kirkelig medvirkning ved selve askespredningen vil være teologisk problematisk dersom handlingen ledsages av formuleringer eller ritualer som tilkjennegir en annen tro enn den kristne, for eksempel en panteistisk. Se for øvrig punkt 4.

Diakonforbundet understreker også hvor viktig det er for mange å ha en grav å gå til. «Pårørende må derfor veiledes godt om dette, slik at de i ettertid ikke angres sitt valg om askespredning.»

Videre mener Diakonforbundet at «det bør etableres et felles «minnesmerke» på gravlund/kirkegård som kan representere et minnested for de som har valgt anonym grav, askespredning, er blitt borte på sjøen eller lignende.»

Norsk forening for kirkegårdskultur (NFH) uttaler:

«Det foreligger så vidt NFK er kjent med ingen forskning eller annen form for kartlegging som gir kunnskap om hvorfor folk velger askespredning. Derfor bør man være ytterst forsiktig med å kategorisere folks valg og ønsker. Når Dnk skal avgjøre sitt forhold til askespredning må det fokuseres på om det å spre asken representerer noe kvalitativt annet enn selve kremasjonen og om dette er forenlig med kirkens lære. Hva som tolkes inn i selve spredningshandlingen og motivasjonen for denne vil i et flerkulturelt samfunn kunne ha svært ulikt innhold.»

2. Er det legitimt å skille mellom kirkelig medvirkning ved selve gravferden - men si nei ved spredningen?

MF uttaler: «Som en følge av svaret på det første spørsmålet i høringsnotatet mener vi at man bør være varsom med å skille mellom gravferd og askespredning på en slik måte at kirkelig medvirkning bare er mulig ved førstnevnte. Hvorvidt kirken skal medvirke ved askespredning må ses i sammenheng med spørsmålet om prestene bør bistå ved urnenedsettelse mer regelmessig.» MF peker på prestenes mulighet for å følge opp de pårørende over tid som et argument for presteres medvirkning ved urnenedsettelse/askespredning, men at dette bør sees i sammenheng med prestenes totale arbeidsbelastning.

Borg biskop uttaler at det er legitimt og hensiktsmessig å skille mellom gravferdsseremoni forrettet etter kirkens liturgi og en eventuell påfølgende askespredning. «Å forrette gravferdsseremoni etter godkjent liturgi er, og bør være, en tjenesteplikt for presten. Askespredning bør fra kirkens side betraktes som et tilleggselement som ikke omfattes av kirkelige ordninger og fastsatt liturgi.»

Hamar bispedømmeråd og biskop mener det er legitimt å reservere seg mot å medvirke ved selve askespredningen, bl.a. pga reiseavstand.

Tunsberg mener det «etter vår kirkes gravferdstradisjon må være legitimt for kirkelige medarbeidere å si nei til å delta ved askespredning selv om en deltar ved bisettelsen.

Askespredning er ikke en kristen gravferdstradisjon, men vi har vanskelig for å se at det er teologiske grunner for å nekte kirkelig seremoni om den avdøde eller de pårørende skulle ønske askespredning etterpå. Den kirkelige gravferdsseremonien avsluttes med jordpåkastelsen og velsignelsen... Vår erfaring er at ønske om askespredning kommer fra medlemmer i Den norske kirke, og at det er knyttet til kjærlighet til naturen eller et ønske om å ikke være til bry for sine slektninger.»

Stavanger mener «det vil vera unaturleg at ei kristen gravferd blir avslutta med ei symbolhandling som bryt med innhaldet i gravferdsliturgien.»

Møre bispedømmeråd og biskop skriver at det «kan vere heilt private og personlege grunnar som gjer at ein person ynskjer oskespreiing...men vi meiner likevel kyrkja må vere tydelig på kva som er ei kristen gravferd – og at oskespreiing ikkje høyrer naturleg med i ei kristen dødsrite.» De peker også på at «i eit sjelesørgjerisk perspektiv er det viktig for svært mange pårørende å ha ein konkret gravstad å gå til, der den døde er lagt ned...»

Bjergvin biskop har tilsvarende uttalelse som Stavanger biskop og bispedømmeråd.

Nord-Hålogaland biskop «mener det er legitimt med kirkelig medvirkning ved selve gravferden, og samtidig si nei til askespredning. Dette på bakgrunn av at Den norske kirke ikke bør bidra til å legitimere, og bygge opp under, en begravellespraksis som pastoralteologisk er uønsket...»

KA uttaler: «Det er så langt vi kjenner ikke en aktuell problemstilling å avvise kirkelig medvirkning på bakgrunn av avdødes eller de pårørendes tro, avvikende syn på kirkens tro og lære, eller innholdet i de pårørendes gravskikker etter gravferdsritualet i kirke/kapell. Det som er avgjørende er om kirkens vedtatte ordning for gravferd legges til grunn for gravferden. I lys

av denne åpne praksisen er det grunn til å vurdere om de samme åpne premissene kan legges til grunn når noen ønsker kirkelig gravferdsrituale før kremasjon og askespredning. Kirkelig gravferd fra kirke eller kapell innebærer ikke nødvendigvis at Den norske kirke støtter opp under alle påfølgende symbolhandlinger og gravskikker som de pårørende ønsker å gjennomføre.

Når det gjelder kirkelig medvirkning ved selve askespredningen er dette av en noe annen karakter enn kirkens ordning for gravferd i kirke eller kapell. En slik medvirkning vil uansett ikke være en ordinær kirkelig tjeneste, men vil være å forstå som en frivillig forbønnshandling. Vi antar at det så langt ikke vil være aktuelt å etablere en egen liturgi for en slik medvirkning. KA er usikker på om det nå er behov for å regulere dette særskilt. Den praktisk-teologiske refleksjon og praksis på området er beskjedent. Det vil i hovedsak ligge innenfor det pastorale skjønn og biskopens tilsyn å vurdere eventuell kirkelig medvirkning ved selve askespredning.»

Presteforeningen mener at «dersom det er ønske om kirkelig gravferd etter Den norske kirkes ritualer, må dette kunne imøtekommes selv om det er planlagt askespredning etter kremasjon.»

Diakonforbundet «mener det ikke er legitimt å skille mellom kirkelig medvirkning ved selve gravferden – og å si nei ved askespredning».

Virke Gravferd uttaler: «Fra vårt ståsted med forankring i vårt syn under spørsmål 1, er det lite forståelig om Kirken skulle medvirke ved selve gravferden, men si nei ved spredning. En ting vil være å si nei til spredning, en annen ting vil være at prestskapet normalt ikke deltar av hensyn til at de ikke har tid og anledning til å delta både ved selve gravferden og en ny handling noe senere. Dette stemmer godt overens med dagens praksis der prester i svært begrenset omfang deltar ved urnenedsettelse. Et praktisk pedagogisk poeng her er å få alminnelige mennesker til eventuelt å forstå et slikt skille.»

NFK mener dette primært er et ressursbehov. «En kan se for seg tilfeller hvor urnebisettelse avsluttes med askespredning. For eksempel ved bruk av senkeurner ved spredning på hav, vil en slik seremoni inneholde mye av den samme handlingssymbolikken man kjenner fra en kistebegravelse.»

3. Skal medvirkning ved slik gravferd være opp til den enkelte prest? Skal man kunne reservere seg?

MF uttaler: «Vi vil i utgangspunktet se det som en fordel at kirkelig ansatte ikke gis generell reservasjonsrett mot medvirkning ved askespredning. Men det bør heller ikke settes **eksplicit** forbud mot reservasjonsrett. Om medvirkning likevel skulle medføre samvittighetskonflikt for den enkelte, bør dette kunne løses smidig innenfor prostiet.»

Borg biskop mener at «askespredning ikke bør bli en kirkelig handling som nedfelles i prestens tjenesteordning, og kirken bør ikke fastsette liturgi for askespredning... Det bør være opp til den enkelte prests pastorale skjønn og prioritering av tjenesteoppgaver om han eller hun i det enkelte tilfelle skal medvirke ved askespredning.» Biskopen peker på at slike handlinger ofte vil foretas utenfor prestens tjenstedistrikt og på fjerntliggende steder, og mener det er rimelig at presten har reservasjonsrett.

Borg biskop mener det ikke bør utarbeides egne retningslinjer for presters medvirkning ved askespredning. Biskopen uttaler videre: Prestens ordinære plikt til å forrette gravferd etter fastsatt liturgi må derimot fastholdes, uansett om asken skal spres etter kremasjon eller ikke... En reservasjonsrett på dette punkt vil ikke kunne gjennomføres uten at kirken vikler seg inn i inkonsekvenser og urettmessig forskjellsbehandling».

Hamar bispedømmeråd og biskop mener det ikke kan være rett til å reservere seg, noe som også vil være vanskelig å gjennomføre i praksis.

Tunsberg mener det «vil være en god ordning om den enkelte prest kan reservere seg... Prosten vil da få et ansvar for å sørge for prest som kan forrette gravfreden.».

Det samme uttaler også Agder biskop som mener «det er viktig å vise respekt for dei som meiner at oskespreiing bryt med den kristne trua. Dei må kunne reservere seg.»

Stavanger mener at kirkelig medvirkning ikke skal avgjøres av den enkelte prest. «Dette fordi det er prinsipielle grunnar til at kyrkja bør seia nei til medverknad ved slik gravferd.» Tilsvarende synspunkt kommer fra Bjørgvin biskop.

Møre bispedømmeråd og biskop mener det «ikkje bør opnast for at verken prest eller biskop gjev løyve til oskespreiing i samband med ei kyrkjeleg gravferd. Tvert om bør det understreka at dersom ein ynskjer oskespreiing – så kan ikkje gravferda leggast til ei kyrkje.»

Nord-Hålogaland biskop mener «det er viktig å tilstrebe en felles kirkelig praksis. Det bør ikke være opp til den enkelte prest i samråd med pårørende, å avgjøre hvorvidt det skal være kirkelig medvirkning. Jeg mener at Dnk bør forholde seg kollektivt til dette spørsmålet. Dersom Dnk kommer fram til en felles beslutning om å medvirke ved askespredning, mener jeg at det ikke bør være anledning til å reservere seg...»

KA «vil anbefale at det gjøres vedtak i kirkelige organer som legger opp til en forutsigbar og ryddig håndtering når det gjelder kirkelig medvirkning ved gravferd der det er søkt om askespredning.».

KA mener det er vanskelig å «se at kirkelig tilsatte i denne sammenheng skal få særskilt fastsatt reservasjonsrett», men mener at arbeidsgiver bør kunne fordele arbeidsoppgaver mv «hvis noen tilsatte gir uttrykk for prinsipielle motforestillinger mot å utføre arbeidsoppgaver knyttet til en slik gravferdsseremoni.».

Presteforeningen mener med henvisning til motforestillingene mot askespredning i 1994, at det er grunn til å tro at en del prester fortsatt vil ha prinsipielle motforestillinger mot askespredning, og at det da «bør [det] være anledning til å reservere seg mot å delta ved selve askespredningen. Vi ser ikke like tungtveiende grunner for å reservere seg mot å medvirke ved gravferden..., men av hensyn til medarbeidere som vil ha prinsipielle motforestillinger også mot dette, mener vi det er grunner for å videreføre en reservasjonsrett også på dette punktet.».

Diakonforbundet mener «slik gravferd bør kunne finnes innenfor normalordningene. Prester og diakoner som finner dette vanskelig bør avklare dette med sin biskop.».

Virke Gravferd uttaler: «Det kan bli svært uforutsigbart dersom enkeltmennesker skal kunne ta stilling til medvirkning ved slik gravferd. Prester kommer og går, og det kan bety at en menighet i en periode har en annen ordning lokalt enn den vil kunne ha i en annen periode med nytt presteskap. Vi synes Kirken bør tilstrebe at det i alle menigheter er betjening som kan møte folks ønsker og behov. At det så kan bli en gruppe prester som kjenner det unaturlig å delta ved slik gravferd, bør det likevel være rom for.»

NFK skriver at «Hvor vidt den enkelte prest skal ha anledning til å reservere seg kan ikke NFK ta stilling til. NFK er derimot skeptisk til en ordning hvor enten prest eller biskop godkjenner ønsket om askespredning i hvert enkelt tilfelle. Dette vil åpne for stor grad av personlige vurderinger og ulik praksis. Så lenge seremonien for øvrig følger Dnks liturgi og avdøde er medlem av Dnk synes det unaturlig at man skal gå inn å etterprøve den enkeltes argumentasjon og motiver for å velge askespredning.»

4. Hvis en mener at det ikke er tilstrekkelig teologiske momenter imot askespredning, bør det da lages en liturgi som kan benyttes ved selve askespredning?

MF uttaler: «Vi anbefaler at det utarbeides en liturgi for askespredning, på linje med ordningen som allerede finnes for urnenedsettelse.»

Borg biskop uttaler: Selv om det etter vår vurdering ikke foreligger teologiske grunner som umuliggjør kirkelig medvirkning ved askespredning bør kirken ikke utarbeide en liturgi for dette. Biskopen mener i tilfelle den enkelte prests eventuelle medvirkning bør bero på pastoralt skjønn. «Å fastsette en egen liturgi for askespredning vil innebære en aktiv legitimering av denne gravferdsskikken som det ikke er grunnlag for.»

Biskopen understreker at det ofte er viktig for de etterlatte å ha en grav å gå til, og at det er «gode grunner – sosiale, psykologiske og kulturelle – for at kirken ikke aktivt skal fremme askespredning som gravferdsskikk, slik tilfellet ville være hvis det utarbeides en egen liturgi for dette.»

Hamar bispedømmeråd og biskop uttaler: «På samme måte som at det finnes en liturgi for urnenedsettelse, bør det lages en enkel liturgi for askespredning. Det vil være med å gi hendelsen en kristen livstolkning.»

Tunsberg mener «de pårørende bør oppmuntres til å foreta askespredningen selv, og at det blir gjort uavhengig av kirkelig medvirkning. Presten kan eventuelt gi en veiledning dersom de etterlatte har behov for det. Vi mener det ikke er behov for noen liturgi for askespredning.»

Agder uttaler: «Med utgangspunkt i liturgi for urnenedsettelse, kunne ein i det minste utarbeide ei vegleing om kva for moment som bør vere med.»

Stavanger mener, på bakgrunn av det rådet har gitt uttrykk for, at dette er en uaktuell problemstilling.

Mørebispedømmeråd og biskop mener i tråd med det de har understreket i spørsmål 2 «at det ikkje bør lagast liturgi til ei handling som fråtek etterslekta ein konkret gravstad der kista eller urna vert sett ned...».

Nord-Hålogaland biskop uttaler at «dersom Dnk beslutter å delta ved askespredning, bør det utarbeides en liturgi for dette. Dersom Dnk beslutter at en praksis med askespredning er uønsket, bør det heller ikke utarbeides en liturgi.

Dersom Dnk velger å medvirke ved askespredning bør det være liturgi og medvirkning ved prest. Dette følger av min pastoralteologiske argumentasjon. Dersom man ikke har et gravsted, og heller ingen urnegrav, vil en liturgi med medvirkning av prest være med å stedliggjøre og tidfeste selve askespredningshendelsen i tid og rom. Dette vil pastoralteologisk være en bedre løsning enn at hendelsen helt overlates til vilkårlighet, eller til ulike praksiser i privatsfæren. En liturgisk handling av denne art vil kunne fungere som en konkretisering, som kan være bra for de pårørende i deres sorgarbeid.

Jeg vil imidlertid presisere at mitt primære standpunkt er at Dnk bør innta en felles holdning der man uttrykker at askespredning ikke er ønskelig...Som en konsekvens av denne holdningen bør Dnk ikke bidra til å legitimere askespredning ved å vedta en liturgi for slike handlinger.»

PF mener det «vil være ønskelig å utforme en liturgi som kan brukes når prester deltar ved askespredning og som samtidig gjenspeiler det kristne synet på døden i tråd med det nåværende ritualet for urnenedsettelse.

For øvrig bør man unngå en situasjon hvor kirkelig medvirkning ved askespredning tas for gitt på steder som blir krevende mht arbeidstid og reise, f.eks. på fjelltopper eller andre vanskelig tilgjengelige steder. Både av praktiske og nevnte prinsipielle grunner bør derfor den tjenestegjørende avgjøre om det er grunnlag for kirkelig medvirkning.»

Diakonforbundet mener «det bør lages en liturgi for askespredning tilsvarende en liturgi for urnenedsettelse.»

Forslag til lovformuleringer:

Hamar bispedømmeråd og biskop kan ikke gå inn for noen av de tre alternativene som er foreslått. «Vi mener at prest *må* medvirke ved gravferden, og *kan* medvirke ved askespredningen. Hvordan dette skal reguleres, må utredes nærmere. Det vil være naturlig å legge organiseringen av en slik medvirkning til prostens kontor, og anbefaler at dette utredes nærmere.»

Hamar bispedømmeråd og biskop foreslår følgende formulering i alminnelig bestemmelser for gravferd pkt. 6 annet ledd:

Gravferdshandlingen kan finne sted i kirken også når det skal være kremasjon som avsluttes med urnenedsettelse ev. askespredning.

Og nytt tredje ledd:

Ved gravferd som avsluttes med kremasjon, kan prest forespørres om å medvirke ved urnenedsettelse eller askespredning. Prosten avgjør om det er grunnlag for en slik medvirkning.

Tunsberg foreslår:

Når det ønskes kirkelig medvirkning ved gravferden, skal den som sørger for gravferden gi melding om gravferden skal avsluttes med kistebegravelse eller

kremasjon og urnenedsettelse. Dersom gravferden ønskes avsluttet med askespredning, kan presten reservere seg mot å forrette gravferden.

Agder foreslår at siste punktum bør lyde:

Dersom gravferden ønskes avsluttet med askespredning, avgjør presten, eventuelt den som forretter gravferden, om det er grunnlag for kirkelig medvirkning ved gravferden.

Stavanger biskop og bispedømmeråd og Bjørgvin biskop, mener siste punktum bør lyde:

Dersom gravferden ønskes avsluttet med askespredning, kan kirkelig gravferd ikke forrettes.

KA finner ikke å kunne anbefale noen av de formuleringene som er foreslått. Den første er for restriktiv, den andre overlater for mye til presten skjønn, og ordningen med å søke biskopen i hvert tilfelle, inviterer til en krevende og uheldig praksis.

KA «vil anbefale at Den norske kirke revurderer sin restriktive praksis for kirkelig medvirkning ved gravferd når ønskes avsluttet med kremasjon og askespredning. Vi er åpen for at det bør legges til rette for en normalisering av gravferd forut for askespredning i tråd med praksis i flere andre lutherske kirker. Høringsnotatet gir imidlertid ikke et tilstrekkelig grunnlag for en slik endring. Vi vil derfor anbefales at det igangsettes et utredningsarbeid som bl.a. drøfter bredere de teologiske utfordringene som denne saken reiser.»

Virke Gravferd «synes det ville være flott om Kirken har en liturgi som kan benyttes ved selve askespredningen. I og med at man må anta at prester i liten grad vil være delaktige ved askespredning – i tråd med dagens ordning for urnenedsettelse – tør det være en tanke at man også lager en ”liturgi” som kan gjennomføres av andre. Dette kan være for eksempel lensmann, politi, helsepersonell, gravferdskonsulenter og andre. Dette vil kunne være en god hjelp til å skape en ramme rundt også askespredningen.»

Oppsummering

1.

Høringen viser at de fleste høringsinstansene er langt mer åpne for kirkelig medvirkning ved askespredning etter kirkelig gravferd enn det Kirkemøtet i 1994 ga uttrykk for. Nesten samtlige uttalelser gir uttrykk for at det ikke foreligger avgjørende teologiske grunner som umuliggjør kirkelig medvirkning ved askespredning. En slik utvikling kan nok delvis sees i lys av at askespredning var et forholdsvis nytt fenomen i 1994 og at ordningen i hovedsak ble ansett som en hinduistisk og ikke-kristen gravferdsform.

Når ordningen nå har vært praktisert og en har fått erfaring med denne ordningen i en del år, synes motstanden å ha mildnet, også i kirken. Høringsinstansene gir likevel uttrykk for at askespredning er en gravferdsform som er ukjent innen kristen gravferdstradisjon og gravferdssymbolikk, og som kirken ikke aktivt bør legitimere eller tilskynde. Mange understreker at selv om erfaring viser at det er viktig for mange pårørende å ha en grav og gå til, så kan det også være legitime og praktiske ønsker for askespredning. Askespredning representerer da ikke en avvisning av kristen skapertro og oppstandelsestro.

Samtidig peker flere av høringsinstansene på at når kirken har akseptert kremasjon med urnenedsettelse, så vil det være problematisk å si nei til kremasjon med etterfølgende askespredning.

2.

Høringsinstansene mener det er grunn til å skille mellom kirkelig medvirkning ved gravferden og det som skjer etter gravferden, enten det gjelder i forbindelse med urnegravlegging eller askespredning. Høringsinstansene understreker viktigheten av at gravferden forrettes etter den ordning Den norske kirke har fastsatt, mens den kirkelige medvirkning ved urnenedsettelse eller ved askespredning ikke har vært og heller ikke bør bli en tjenesteplikt. Det bør eventuelt og i hovedsak være opp til prestens pastorale skjønn og prioritering.

3.

Spørsmålet om en prest kan reservere seg for å forrette en gravferd som skal avsluttes med kremasjon og askespredning, er det ulike meninger om, men i hovedsak er flere av høringsinstansene åpne for at prester som av samvittighetsgrunner finner dette vanskelig bør kunne reservere seg. Samtidig uttrykker andre at det å forrette en gravferd etter kirkens ordning, er og bør være en tjenesteplikt. Det bør imidlertid åpnes for at prester kan reservere seg mot å være med eller å forestå selve askespredningen. De fleste anser at deltagelse i praksis vil bli problematisk og dessuten vil kunne gå på bekostning av andre oppgaver. Det er nødvendig her å skille mellom deltagelse ved gravferden, deltagelse ved en gravferd som skal avsluttes med kremasjon og askespredning, og deltagelse ved selve askespredningen.

4.

På spørsmålet om det bør utarbeides en liturgi som kan benyttes i forbindelse med selve askespredningen, er høringsinstansene mer uenige. Noen ønsker en liturgi eller momenter til en liturgi som kan benyttes av kirkelig medarbeider eller av andre som forestår denne handlingen og som understreker den kristne oppstandelsestroen mv. Andre kunne tenke seg at det ble utarbeidet veiledningsmateriale til dette, og at kirken også bør fornye liturgien som benyttes ved urnenedsettelse, mens andre igjen mener at dette ikke bør gjøres, da det vil kunne innebære en aktiv legitimering av en gravferdsskikk som det ikke er grunnlag for.

Dette bør utredes og drøftes nærmere, dersom Kirkemøtet åpner for kirkelig medvirkning ved selve askespredningen.

Kirkerådets merknader:

På bakgrunn av høringsuttalelsene mener Kirkerådet at det bør kunne åpnes for kirkelig medvirkning ved gravferd når denne skal avsluttes med kremasjon og askespredning.

Det bør være tilstrekkelig at det i Alminnelige bestemmelser innarbeides en formulering som klargjør om gravferden skal avsluttes med kistebegravelse eller kremasjon. Dette bør være tilstrekkelig som åpning for at askespredning kan foretas dersom de pårørende ønsker det i henhold til de gravferdsformer som gravferdsloven åpner for.

Kirkerådet foreslår at følgende bestemmelse tas inn i Ordning for gravferd - Alminnelige bestemmelser:

Når det ønskes kirkelig medvirkning ved gravferden, skal den som sørger for gravferden gi melding om gravferden skal avsluttes med kistebegravelse eller kremasjon.

Saken oversendes til Bispemøtet for en læremessig uttalelse før den fremmes for Kirkemøtet 2012.

Forslag til vedtak

Kirkerådet ber direktøren utarbeide forslag til anbefaling overfor Kirkemøtet i tråd med oppsummeringen i saksorienteringen, de innspill og merknader som ble lagt frem i møtet og på bakgrunn av Bispemøtets uttalelse.